

УДК 351.789

DOI <https://doi.org/10.32849/2663-5313/2020.4.26>**Вікторія Конопацька,**

курсант 2 курсу,

здобувач ступеня вищої освіти за напрямом підготовки «Досудове розслідування»

Національної академії внутрішніх справ

Оксана Стрельченко,

докт. юрид. наук, доцент,

професор кафедри публічного управління та адміністрування

Національної академії внутрішніх справ

ПУБЛІЧНЕ АДМІНІСТРУВАННЯ У СФЕРІ УТИЛІЗАЦІЇ МЕДИЧНИХ ВІДХОДІВ

У статті проаналізовано сучасний стан поводження з медичними відходами. Досліджено вплив медичних відходів на здоров'я мешканців регіонів України. Зроблено спробу ґрунтовно дослідити та вивчити стан публічного адміністрування у сфері утилізації медичних відходів. Нами проаналізовано класифікаційні характеристики медичних відходів з урахуванням специфічних особливостей їх утворення, знешкодження та утилізації загалом. Авторами доведено, що медичні відходи є різновидом відходів у процесі виробництва та їх споживання. Також запропоновано власне поняття «медичні відходи» як відходи, які утворюються під час здійснення професійної діяльності в лікувально-профілактичних та інших медичних закладах у процесі медичної, фармацевтичної та іншої діяльності. Сформульовано, що медичні відходи мають низку особливостей щодо правового регулювання порівняно з відходами виробництва та споживання загалом. Однією з таких особливостей є наявність самостійної класифікації медичних відходів на класи небезпеки. Поводження з відходами є досить актуальним у сучасних умовах, позаяк відсутні приміщення, технології, дезінфікуючі засоби для їх утилізації, відсутні спеціальні сміттєзвалища, на які дозволено було би вивозити нетоксичні медичні відходи, які піддаються розпаду без шкоди навколишньому середовищу. Натепер під поведженням з відходами розуміється діяльність щодо збору, накопичення, використання, знешкодження, транспортування, розміщення та утилізації медичних відходів. Значна увага у статті приділяється використанню відходів, оскільки є протиріччя в характеристиці відходів виробництва і споживання і метою їх обігу: з одного боку, відходи володіють ознакою непридатності для подальшого використання (без переробки), з іншого боку, законодавчо врегульована можливість їх використання. Вважаємо, що у ході вдосконалення законодавства має бути уточнено зміст поняття «використання відходів» або використання має бути виключене з елементів поводження з відходами виробництва та споживання.

Ключові слова: публічне адміністрування, утилізація, медичні відходи, заклади охорони здоров'я, класифікація медичних відходів.

Постановка проблеми. Сформована в країні несприятлива ситуація щодо утилізації медичних відходів становить реальну загрозу здоров'ю кожної людини та нації загалом, а також екологічній безпеці держави. Зниження негативного впливу відходів можливе у разі відповідного технічного забезпечення їх утилізації та дотримання санітарно-гігієнічних вимог до цих процесів. Ситуація ускладнюється відсутністю економічно ефективних нормативно-правових, інституційних та організаційних умов у сфері поводження з медичними відходами.

У зв'язку з великою екологічною, епідеміологічною, токсикологічною та радіологічною небезпекою відходів медичних установ надзвичайно важливе суворе дотримання правил

збирання, зберігання та утилізації відходів лікувально-профілактичних установ.

Метою статті є вирішення проблеми утилізації медичних відходів, з якою щоденно стикаються головні лікарі величезних медичних центрів, лікарень, фельдшерських пунктів, стоматології, а також керівники аптек та фармацевтичних складів, з яких не вся продукція була вчасно реалізована або підлягає утилізації. Доцільно відзначити, що чинним законодавством врегульовуються питання утилізації медичних відходів, до яких віднесено вакцини та прекурсори. Поряд з цим необхідно відзначити, що звичайні таблетки у блістерах та сиропи, використані шприци, забруднені біологічними рідинами хво-

рих перев'язки, бинти, вати, частини тіла та органів під час проведення оперативного втручання тощо є не менш небезпечними як для людини, так і для навколишнього середовища. Саме такі медичні відходи найчастіше можуть траплятися на необладнаних полігонах, у лісопосадках, у парках, біля водойм просто неба, які потрапляють у ґрунти, де підхоплюються ґрунтовими водами і розносяться до річок, озер, випаровуються в атмосферу та потрапляють у водосховища, з яких відбувається забір питної води.

Відповідно, неправильне поводження з медичними відходами піддає працівників охорони здоров'я і населення ризику зараження інфекціями, а також забруднює навколишнє середовище. Через порушення режиму дезінфекції одноразових шприців, крапельниць, перев'язувальних матеріалів у сміттеві контейнери лікувально-профілактичних установ викидається часто незаражений відпрацьований матеріал, який надалі поширюється по території лікувально-профілактичних установ, створюючи загрозу виникнення і поширення різних інфекцій. При цьому у багатьох лікувально-профілактичних установах відсутні спеціальне санітарно-гігієнічне обладнання, тара для пакування медичних відходів (спеціальні пакети з кольоровим маркуванням, одноразові тверді ємності для збору колючого і ріжучого відпрацьованого разового інструментарію), транспортні внутрішньокорпусні візки для перевезення пакетів з небезпечними відходами. Найчастіше персонал лікувально-профілактичних закладів не володіє навичками поводження з медичними відходами.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми публічного адміністрування у сфері поводження з медичними відходами неодноразово порушувалися в доробку таких науковців: В. Авер'янова, В. Бевзенка, О. Буханевича, Н. Берлач, О. Дрозда, В. Деревягіна, Є. Додіна, Г. Єрко, Є. Зарічанської, А. Завалка, В. Заросила, Р. Калюжного, Т. Коломовець, В. Колпакова, О. Кузьменко, Т. Мацелик, С. Масьондза, Н. Пирогова, О. Попової, Т. Проценка, О. Рябченко, Я. Радиша, В. Савицького, О. Стрельченко, С. Стеценка, В. Стеценко, І. Сенюти та інших.

Виклад основного матеріалу дослідження. Проблема утилізації медичних відходів дуже актуальна в Україні і потребує вирішення. Незважаючи на прийняття численних нормативних документів, що регламентують поводження з медичними відходами, досі залишаються невирішеними проблеми забезпечення безпечних умов праці медичного персоналу, фінансування

заходів щодо поводження з медичними відходами та впровадження сучасних технологій [1, с. 24].

За даними Комісії ЄС (1995 р.), Halbwegs (1994), Durand (1995), утворення медичних відходів розрізняється між країнами залежно не тільки від встановлених методів поводження з відходами, але і від національного рівня доходів країни. Відсутність ефективної системи поводження з медичними відходами ставить Україну в ранг неблагополучних країн у сфері раціонального і безпечного управління відходами лікувально-профілактичних установ [2].

Також слід зазначити, що чинний в Україні класифікаційний каталог відходів не гармонізований з міжнародною системою класифікації відходів. Під час створення системи державного управління медичними відходами слід керуватися принципами, прописаними такими відповідними міжнародними нормативними документами, як Базельська конвенція, керівництво ВООЗ «Безпечне управління відходами діяльності в галузі охорони здоров'я» 1999 р., Директива 75/442 ЄС про небезпечні відходи від 15 липня 1975 р.

Із вищезазначеного доцільно сформулювати основні принципи медичних відходів:

– принцип «забруднювач платить», тобто всі виробники відходів особисто несуть фінансову, а також юридичну відповідальність за безпечне в екологічному сенсі розміщення відходів, що утворюються у них;

– принцип «обережності» можна назвати ключовим і керуючим охороною здоров'я та безпеки. Якщо величина того чи іншого ризику не є визначеною, можна припустити, що цей ризик може бути значним, тому має бути вжито відповідних заходів для захисту здоров'я та безпеки;

– принцип «обов'язку дотримуватися обережності» означає, що будь-яка особа, яка звертається або управляє небезпечними речовинами і відповідним обладнанням, несе етичну відповідальність і зобов'язана дотримуватися найвищої обережності у цьому питанні;

– принцип «близькості» має на увазі робити переробку і розміщення небезпечних відходів якомога ближче до джерела їх утворення, що мінімізує ризик, пов'язаний з їх транспортуванням [3].

Більшість медичних відходів утворюється в лікувально-профілактичних установах, стоматологічних, фармацевтичних закладах. Різні типи лікувально-профілактичних установ, в яких відбувається утворення медичних відходів, відповідно до кількості вироблених відходів можна розділити на 2 групи: основні та незначні.

До основних джерел медичних відходів можна віднести:

– **медичні заклади різного типу:** загальнономіські; клінічні; спеціалізовані; відомчі; у складі науково-дослідних або навчальних інститутів; лабораторії і дослідницькі центри; морги і центри аутопсії; лабораторії, які проводять дослідження і тестування тварин; будинки престарілих; дитячі будинки; банки крові і служби, що здійснюють забір крові;

– **інші медичні установи:** поліклініки та диспансери; фельдшерсько-акушерські пункти; центри амбулаторного діалізу; хоспіси; центри медичного обслуговування військовослужбовців; тюремні лікарні або клініки [4, с. 51–54].

Оскільки близько чверті населення не охоплене послугами із вивезення твердих побутових відходів, отже, наявна безліч несанкціонованих звалищ сміття. З урахуванням розосередженості медичних відходів у складі твердих побутових відходів виникає загроза санітарно-епідеміологічному стану у багатьох регіонах України. У зв'язку з цим класифікація твердих медичних відходів та поводження з ними в регіонах України є дуже актуальною проблемою. Перш ніж приступати до розгляду питання щодо класифікації медичних відходів та принципів поводження з ними, необхідно проаналізувати поняття «медичні відходи», яке законодавчо в Україні не визначене [1, с. 25].

Лондонська інструкція по відходах (1988 р.) трактує медичні відходи як: будь-які відходи, що цілком або частково складаються з тканин людини або тварин, крові та інших біологічних рідин людини, екскрементів, наркотиків або інших фармацевтичних продуктів, бинтів чи одягу або предметів медичного догляду, шприців, голочок та інших гострих предметів, які були у контакті з кров'ю або екскрементами, і якщо їх не знешкоджувати, то вони можуть бути небезпечними для будь-якої людини, яка контактує з ними. Згідно з цією інструкцією всі відходи розподіляються за їхньою епідеміологічною, токсикологічною і радіологічною небезпечністю на п'ять класів (А, Б, В, Г, Д).

Базельська конвенція про контроль за транскордонним перевезенням небезпечних відходів та їх видаленням (1989 р.), до якої Україна приєдналась у 1999 р., визначає медичні відходи як: відходи, які утворились у результаті лікарського догляду за пацієнтами в лікарнях, поліклініках та клініках; відходи виробництва і переробки фармацевтичної продукції; непотрібні фармацевтичні товари, ліки та препарати [10].

СанПіН 2.1.7.728-99 «Правила збору, зберігання та видалення відходів лікувально-

профілактичних установ» (1999 р.) визначає медичні відходи як: відходи, що утворюються в лікарнях, диспансерах, станціях швидкої медичної допомоги, станціях переливання крові, установах тривалого догляду за хворими, науково-дослідних інститутах та навчальних закладах медичного профілю, ветеринарних лікарнях, аптеках, фармацевтичних виробництвах, оздоровчих установах, санітарно-профілактичних установах, установах судово-медичної експертизи, медичних лабораторіях, приватних підприємствах із надання медичної допомоги [5].

СанПіН 2.1.7.2790-10 «*Санітарно-епідеміологічні вимоги до поводження з медичними відходами*» відзначає, що медичні відходи – це відходи, які утворюються в організаціях під час здійснення медичної та/або фармацевтичної діяльності, виконання лікувально-діагностичних та оздоровчих процедур, тобто замість усіх відходів лікувально-профілактичних установ, що утворюються в результаті їхньої діяльності (у т.ч. побутові відходи та ін.) [6, с. 12].

Необхідно відзначити й те, що до медичних відходів належать прострочені, підроблені й конфісковані та контрафактні ліки, використані одноразові шприци та системи, перев'язувальні матеріали, рукавички, спецодяг медичного персоналу, рентгенівські плівки, заражені відходи блоків харчування, заражена кров, відсічені органи та інші відходи, що збираються в клініках, диспансерах, хоспісах, поліклініках, науково-дослідних інститутах медичного спрямування та медичних навчальних закладах, ветлікарнях, аптеках, оздоровчих і санітарно-профілактичних установах, клінічних лабораторіях, пунктах переливання крові та невідкладної медичної допомоги тощо [6, с. 8].

М. Проданчук визначає медичні відходи як відходи, що утворюються в лікувально-профілактичних установах будь-якої форми власності під час надання допомоги в закладах та організаціях міністерств і відомств (санаторії, профілакторії, школи та ін.), в аптеках, у науково-дослідних інститутах та навчальних закладах медичного профілю. Ключовим елементом системи управління та поводження з медичними відходами є їх чітка класифікація. Нині є декілька підходів до класифікації медичних відходів. Одна з них складена за ступенем небезпечності (токсичності) речовин, що входять до складу медичних відходів, та була рекомендована ООН: окислюючі речовини; отруйні речовини; інфікуючі речовини. Відходи лікувально-профілактичних установ поділяються на такі класи: клас А – безпечні; клас Б – небезпечні (ризикові); клас В – надзвичайно небезпечні;

клас Г – відходи, близькі за складом до промислових; клас Д – радіоактивні відходи.

Натепер у процесі управління охороною здоров'я в Україні беруть участь багато органів державної влади та органів місцевого самоврядування, однак організацію реального втілення цілей охорони здоров'я щодо зменшення втрат потенційного та активного життя населення здійснюють виконавчі органи державної влади з притаманними їм повноваженнями та структурою, які в своїй сукупності утворюють систему органів управління охороною здоров'я [7, с. 57–58].

Слід зазначити, що визначення органу управління охороною здоров'я в чинному законодавстві відсутнє. Однак з огляду на специфіку охорони здоров'я, а саме множинність суб'єктів управління, необхідно законодавчо встановити, які саме органи можна відносити до органів управління охороною здоров'я.

Нині відходами виробництва і споживання визнаються залишки сировини, матеріалів, напівфабрикатів, інших виробів чи продуктів, які утворилися у процесі виробництва чи споживання, а також товари (продукція), які втратили свої споживчі властивості. Це непридатні для подальшого використання (без переробки) об'єкти, якщо з того чи іншого об'єкта можна витягти корисні властивості, то він має належати не до відходів, а наприклад до вторинних ресурсів.

Що ж стосується проблеми збирання та утилізації ліків, які протерміновані або не повністю використані, то натепер її взагалі не розв'язано. У зв'язку з невизначеним механізмом утилізації та знищення лікарських засобів населення аптеки та інші фармацевтичні заклади діють на власний розсуд із застосуванням найменших зусиль, тож усі відходи лікарських засобів викидають у сміттєзбірник або виливають у каналізаційну систему [11, с. 117–118; 12, с. 115].

Відходи не слід відносити до об'єктів цивільних прав, оскільки вони не є благами, а тягнуть тягар особи, в процесі діяльності якої відходи утворилися, за належного поводження з відходами. Тому вважаємо, слід визнати неможливість цивільного обороту відходів, а лише надання послуг з поводження з відходами виробництва та споживання [8, с. 460].

Виділяється безліч класифікацій відходів виробництва і споживання: відходи ділять за джерелом (способом) утворення (походження), за складом і властивостями і т. д. Найбільш значущим видається поділ відходів на небезпечні і безпечні та зокрема класифікація відходів залежно від ступеня їх впливу на навколишнє середовище на п'ять класів небезпеки (А, Б, В, Г, Д) [9, с. 35].

Висновки

Отже, медичні відходи – це відходи, які утворюються під час здійснення професійної діяльності в лікувально-профілактичних та інших медичних закладах у процесі медичної, фармацевтичної та іншої діяльності. Медичні відходи мають низку особливостей правового регулювання порівняно з відходами виробництва та споживання. Однією з таких особливостей є наявність самостійної класифікації медичних відходів на класи небезпеки (А, Б, В, Г, Д). У відповідності до кваліфікаційних груп медичні відходи мають утилізуватися. В Україні мають створюватися підприємства, які будуть ліцензовані для утилізації різного роду медичних відходів. Такі підприємства мають бути забезпечені спеціальними очисними спорудами, дезінфекційними засобами, спеціалізованими матеріально-технічними матеріалами та устаткуванням, які безпечно утилізуватимуть медичні відходи.

Список використаних джерел:

1. Берюх О.В. Формування державної політики у сфері поводження з відходами виробництва та споживання : автореф. дис. канд. наук з держ. управ. 25.00.02. «Механізми державного управління». Донецький державний університет управління Міністерства освіти і науки України. Донецьк, 2013. 25 с.
2. Міщенко В.С. Нормативно-правове та інституційне забезпечення управління відходами в Україні. URL: <http://www.ecologylife.ru/utilizatsiya-2004/normativno-pravoveta-institutsiyne-zabezpechennya-upravlinnya-vidhodami-v-ukrayini.html>.
3. Оцінка небезпеки твердих відходів підприємства для навколишнього середовища. URL: <http://ua-referat.com>.
4. Гуріна І.В. Аналіз сучасних підходів до класифікації медичних відходів в Україні. *Ліки України*. 2014. № 4 (21). С. 51–54.
5. СанПіН 2.1.7.728-99. Правила сбора, хранения и удаления отходов лечебно-профилактических учреждений. Москва, 2010. 12 с.
6. СанПіН 2.1.7.2790-10. Санитарно-эпидемиологические требования к обращению с медицинскими отходами. Москва, 2010. 18 с.
7. Проданчук М.Г., Повякель Л.І., Бобильова О.О., Бережнов С.П. Класифікація медичних відходів з урахуванням факторів небезпеки в проекті ДСанПіН «Правила поводження з медичними відходами». *Сучасні проблеми токсикології*. 2012. № 1. С. 57–68.
8. Бондар О.І., Горох М.П., Корінько І.В. Утилізація та рекуперация відходів. Київ : ДЕІ, 2005 р. 460 с.
9. Проць Н. Медичні відходи: небезпека чатує на нас. *Екологія. Право. Людина*. 2013. № 19-20 (59–60). С. 103–116.

10. Базельская конвенция о контроле за трансграничной перевозкой опасных отходов и их удалением. URL: <http://www.basel.int/Portals/4/Basel%20Convention/docs/text/BaselConventionText-r.pdf>.

11. Стрельченко О.Г. Публічне адміністрування у сфері обігу лікарських засобів : дис. ... на здобуття наук. ступеня док-ра юрид. наук. за

спец. : 12.00.07 «Адміністративне право і процес, фінансове право, інформаційне право». Дніпро : Дніпропетровський університет внутрішніх справ. 2019. 529 с.

12. Стрельченко О.Г. Регулювання сфери обігу лікарських засобів в Україні: адміністративно-правове дослідження : монографія. Київ : Видавничий центр «Кафедра», 2019. 400 с.

The article analyses the current state of medical waste management. The impact of medical waste on the health of residents of Ukrainian regions has been investigated. An attempt has been made to thoroughly investigate and study the state of public administration in the field of medical waste disposal. We have analysed the classification characteristics of medical waste, taking into account the specific features of their formation, disposal and utilization in general. The authors prove that medical waste is a type of waste in the process of production and consumption. Also, the concept of medical waste as a waste that is generated during professional activity in medical-preventive and other medical establishments in the process of medical, pharmaceutical and other activity is proposed. It is stated that medical waste has a number of features regarding legal regulation compared to the production and consumption waste as a whole. One such feature is the availability of self-classification of medical waste into hazard classes. Waste management is one of the most relevant in today's environment, as there are no premises, technologies, disinfectants for their disposal, there are no special landfills that would allow the removal of non-toxic medical waste, which are degradable without harm to the environment, etc. Currently, waste management refers to the activities of collecting, accumulating, using, disposing, transporting, disposing of medical waste. Much attention is paid to the use of waste in the article, as there are contradictions in the characterization of waste production and consumption and the purpose of their treatment: on the one hand, waste has a sign of unsuitability for further use (without processing), on the other hand, legally regulated possibility of their use. We believe that the content of the concept of "waste management" should be clarified in the course of legislative improvement, or the use should be excluded from the elements of production and consumption waste management.

Key words: public administration, recycling, medical waste, healthcare facilities, classification of medical waste.

